

دریچه‌ای به بهشت کودکان

(مقاله‌ها و مقوله‌هایی در حوزه‌ی ادبیات کودکان)

www.ketab.ir

دکتر محمدرضا سنگری

- سرشناسه : سنگری، محمدرضا، ۱۳۳۴ -
- عنوان و نام پدیدآور : دریچه‌ای به بهشت کودکان (مقاله‌ها و مقوله‌های در حوزه‌ی ادبیات کودکان) / محمدرضا سنگری.
- مشخصات نشر : تهران: خورشید باران، ۱۳۹۰.
- مشخصات ظاهری : ۱۱۲ص.
- شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۵۱۵-۵۳-۴
- وضعیت فهرست نویسی : فیا
- یادداشت : کتابنامه.
- موضوع : ادبیات کودکان و نوجوانان
- رده بندی کنگره : PN۱۰۰۹/۲ص۸۶ ۱۳۹۰
- رده بندی دبویی : ۸۰۸/۰۶۸
- شماره کتابشناسی ملی : ۲۳۴۱۲۸۳

نشر خورشیدباران

تهران - صندوق پستی: ۱۴۱۹۵-۳۱۳

تلفن: ۶۶۸۷۴۸۵۸ تلفکس: ۶۶۸۷۲۶۸۶

پست الکترونیکی: khorshidbaran@gmail.com

مدیر نشر: زهرا یزدی‌نژاد، ۰۹۱۲۳۴۶۶۳۲۰

دریچه‌ای به بهشت کودکان

دکتر محمدرضا سنگری

طراح جلد: فرزاد ادیبی

نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۳۹۰ / شمارگان: ۲۰۰۰

چاپ، لیتوگرافی، صحافی: الهادی

قیمت: ۲۵۰۰ تومان

Isbn: 978-964-8515-53-4

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۵۱۵-۵۳-۴

کلیه حقوق این اثر متعلق به ناشر است

فهرست

۷	مقدمه
۹	ادبیات کودک، چرا؟
۱۷	شعر کودک
۱۷	اصول و مبانی
۱۹	معیارهای انتخاب شعر کودک
۳۰	معیارها در محتوا و درون‌مایه‌ی شعر کودک
۳۶	شعر و کودک
۳۸	عناصر و ویژگی‌های شعر کودک، محدودیت‌ها!
۴۱	انواع شعر کودک
۴۲	شعر آموزش علمی
۴۲	شعر آموزش اخلاقی و تربیتی
۴۳	سروده‌های دینی و مذهبی
۴۴	لالایی‌ها
۴۵	سرگرمی و طنز

۴۶	شعر داستانی
۴۷	سروده‌های مهمل و بی‌معنی
۴۷	سروده‌های احساسی و عاطفی
۴۸	سروده‌های ملی میهنی
۴۸	طبیعت‌سرایی، طبیعت‌ستایی
۴۹	چیستان
۵۳	اهمیت قصه و جایگاه آن
۵۶	نقش و تأثیر قصه‌ها در کودکان
۵۹	ما: کودکان و قصه‌ها
۶۱	انواع قصه‌ها
۷۳	انواع افسانه‌های عامیانه
۷۹	قصه‌خوانی، قصه‌گویی: روش‌ها و شیوه‌ها
۹۵	پیشنهادهایی برای اجرای بهتر قصه
۹۹	شعر و قصه را چگونه بخوانیم؟
۱۰۷	منابع و مآخذ

مقدمه

در تاریخ گذشته‌ی ادبی ایران، ادبیات کودکان بیش‌تر صورت شفاهی داشته است. لایلی‌ها، قصه‌های کودکانه، سروده‌ها و حتی موعظه‌های ویژه‌ی کودکان و نوجوانان رواج داشته اما دریغ که جز سوسویی از آن‌ها به ما نرسیده است.

بار این که بچگی نباید کرد؛ بازی و بازیگوشی ناپسند است و جوانی و جاهلی و غفلت همسایه و همبازه - آن‌گونه که هنوز هم رگه‌هایی از آن در باورها هست - کودکان و نوجوانان را وامی‌داشت تا رفتارهای بزرگسالانه را تقلید کنند و تحسین و ستایش و یاداشی بزرگ‌ترها را کسب کنند.

جالب است که ادبیات شبه‌کودک و نوجوان ما تا همین هفتاد هشتاد سال اخیر نیز چنین بوده است. وقتی گفته می‌شود:

غافل منشین نه وقت بازی ست
وقت هنراست و سرفرازی ست
«بازی» که در دنیای کودک تکیه‌گاه رشد، تقویت کنجکاوی، نشاط و سرزندگی، یادگیری و کشف واقعیت‌های زندگی مانند شکست، پیروزی، سختی، درد، محاسبه کردن دیگران، تصحیح روابط با دیگران و... است تا حدی تخطئه شده است. هنوز طنین این سخنان که از کودکی و نوجوانی به خاطر دارم آزاردهنده است که می‌گفتند: «بچه است!» یعنی حرف‌ها و رفتارشان اعتبار ندارد و جوان است و جاهل (باز هم یعنی حرف‌هایش معتبر نیست).

تقریباً در نیم قرن اخیر، ادبیات کودک و نوجوان در ایران موقعیت و جایگاه مناسب یافته است. هم مباحث نظری و نگارش کتاب‌هایی در چند و چون ادبیات کودک و نوجوان چشمگیر است و هم کتاب‌های شعر، قصه، سرگرمی، علمی و در کنار آن مجلات و نشریات مناسب و متناسب کودک و نوجوان.

مدت‌ها ادبیات کودک و نوجوان در چنبره‌ی ترجمه اسیر بود و عمده‌ی آثار محصول ترجمه یا بازنویسی و اقتباس از ترجمه‌ها بود، اما کم‌کم نویسندگان موفق و شاخصی در این عرصه پیدا شدند که امروز می‌توان ادعا کرد یکی از شاخه‌های

قدرتمند و درخشان ادبیات ما ادبیات کودک و نوجوان است و نوشتن برای کودک و نوجوان نه تنها کسر شأن و خوارداشت نویسنده نیست که بسیار شاعران و نویسندگان بزرگ دهه‌های اخیر از نیما و شاملو و بهار گرفته تا نادر ابراهیمی و امین‌پور و سلمان هراتی کوشیده‌اند تا بخشی از دل‌مشغولی و ذهن و زندگی خود را به ادبیات کودک و نوجوان اختصاص دهند.

نویسندگان و صاحب‌نظرانی که درباره‌ی ادبیات کودک و نوجوان قلم زده‌اند هر یک از منظر یا مناظری به این دوره و آثار خلق شده پرداخته‌اند. به نظر می‌رسد هنوز سخنان ناگفته در این زمینه فراوان است که خوشبختانه مجلات تخصصی مانند کتاب ماه کودک و نوجوان گام‌های بلند و استواری در تبیین و تحلیل و نقد آثار این حوزه برداشته‌اند.

این کتاب نیز تقسی است در این فضا، مقوله‌هایی در این اثر هست که پیش از این بدان‌ها پرداخته شده اما نویسنده کوشیده است مرزها و کرانه‌های دیگری در این قلمروها بیابد و بسط‌سازد. مقوله‌هایی نیز هست که یا گفته نشده یا کمتر در معرض تحلیل و ارزیابی قرار گرفته است. تجربه‌های تدریس در کلاس‌های ابتدایی و راهنمایی و نیز سال‌ها تدریس در تربیت معلم و جمع معلمان عزیز چراغ راه تدارک این نوشتار بوده است.

پیش از این، بخش‌هایی از این نوشته به صورت جزوه در دوره‌های آموزش ضمن خدمت کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم در اختیار معلمان عزیز قرار می‌گرفت. بازبینی و افزودن برخی مباحث بر آن نوشته، همین شده است که امروز زیر چتر نگاه مهربان و نکته‌بین شما نهشته است.

از مدیر انتشارات خورشیدباران سرکار خانم یزدی‌نژاد به پاس چاپ این کتاب سپاسگزارم. امیدوارم در مجالی فراخ‌تر در این حوزه باز هم فرصت نوشتن بیابم که خوب گفته‌اند الاکرام بالاتمام.

محمدرضا سنگری - تهران

دی‌ماه ۱۳۸۹